

11 Ιουνίου 2016

Η ενότητα της φύσης και ο νοητός κόσμος (Κωνσταντίνος Καλαχάνης, Δρ. Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Αθηνών)

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Εκτός από τους φιλοσόφους της Μιλήτου, την ενότητα της φύσης είχε υποστηρίξει και ο Εμπεδοκλής (540-480 π.Χ.), ο οποίος είναι γνωστός για την θέση του ότι η αρχή του κόσμου εντοπίζεται στα τέσσερα στοιχεία ή κατά τη διατύπωσή του ριζώματα, ήτοι πυρ, αήρ, ύδωρ και γη, τα οποία μάλιστα, αντιστοιχούν σε τέσσερις θεούς ως εξής (Ιππόλυτος, Έλεγχος, ι' 29 (A33)):

- **Πυρ: Δίας**
- **Αήρ: Ήρα**
- **Γη: Αϊδωνεύς**
- **Ύδωρ: Νήστις**

Σύμφωνα μάλιστα με τους Raven και Schofield, η αντιστοίχιση των στοιχείων με θεότητες αποσκοπεί ακριβώς στο να καταδείξει ότι στην πραγματικότητα τα τέσσερα στοιχεία αποτελούν απροσδιόριστες δυνάμεις της φύσης (Kirk, Raven and Schofield, 2001, 294). Ακόμη μάλιστα και ο Βυζαντινός υπομνηματιστής του Αριστοτέλη, ο Ιωάννης Φιλόπονος, υποστήριζε την άποψη ότι οι ονομασίες των στοιχείων ήταν συμβολικές (Φιλόπονος, Εισ Περί γενέσεως και φθοράς, 74, 11), Επομένως η αναφορά του φιλοσόφου στα τέσσερα στοιχεία, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως κυριολεκτική, αλλά ως ένας τρόπος συμβολισμού των βασικών δομών της φύσης.

Ωστόσο, τα τέσσερα στοιχεία του αισθητού Σύμπαντος δεν παραμένουν στατικά, καθώς τελούν υπό την επίδραση ενός αντιθετικού ζεύγους δυνάμεων, της φιλότητος και του νείκους. Η φιλότητα συντελεί στην ένωση των τεσσάρων στοιχείων συγκροτεί έναν τέλειο κόσμο, σε αντίθεση προς το νείκος, το οποίο διασπά αυτήν την ενότητα, παράγοντας εξ' ενός τα πολλά (Ιππόλυτος Έλεγχος, 7,29,8-7,29,9,2). Ο Εμπεδοκλής μάλιστα επισημαίνει ότι η εναλλαγή της ενότητας και της πολλαπλότητας στην φύση είναι συνεχής, κάτι που ονομάζεται «κοσμικός κύκλος του Εμπεδοκλή» (Kirk, Raven and Schofield, 2001, σ. 296).

Το ενδιαφέρον σημείο όμως της θεωρίας του Εμπεδοκλή είναι η κατάσταση του Σφαίρου στην οποία βρίσκονται τα τέσσερα στοιχεία, όταν βρίσκονται ενωμένα. Τα χαρακτηριστικά του Σφαίρου είναι τα εξής:

- Αποτελεί άποιον ποιότητα, καθώς εντός του όλα τα στοιχεία αποβάλλουν το «οικείον είδος». (Φιλόπονος Εισ Φυσικά,1,3-6 (A 41)).
- Ο Σφαίρος είναι «νοητός κόσμος» που αποτελεί «αρχέτυπον» του αισθητού. Αφενός λοιπόν είναι ανώτερος του υλικού κόσμου ως πρότυπό του και αφετέρου η φύση του ως νοητή δεν προσεγγίζεται με τις αισθήσεις, Στο ίδιο,

Φιλόπονος Εις Φυσικά 31,18-19).

- Είναι «ίσος αυτώ», ιδιότητα που ασφαλώς οφείλεται στο σφαιρικό του σχήμα. Επομένως, ο Σφαίρος θα διέπεται εξ' ομοιομορφίας και συμμετρίας σε όλα του τα σημεία. (Ιππόλυτος, Έλεγχος, 7,29,13).

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, το Σύμπαν κατά τον Εμπεδοκλή θα πρέπει να διέρχεται μία κατάσταση τελειότητας και συμμετρίας, πριν λάβει τη μορφή η οποία είναι αντιληπτή από τις ανθρώπινες αισθήσεις. Επιπλέον γίνεται λόγος για παράγοντα (νείκος) που διασπά την αρχική συμμετρία. Επιπλέον, το γεγονός ότι ο Σφαίρος δεν θεωρείται ως θεός, καταδεικνύει ότι στην πραγματικότητα πρόκειται για μια ενδιάμεση κατάσταση μεταξύ Θεού και κόσμου (Καλαχάνης κ.α. 2014).

Παρατήρηση: Το παρόν κείμενο είναι το δεύτερο μέρος άρθρου του Δρ. Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και Επιστημονικού Συνεργάτη του Τμήματος Φυσικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Κωνσταντίνου Καλαχάνη, με γενικό τίτλο: “ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ. ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΦΥΣΙΚΗ” που δημοσιεύθηκε αρχικά στο περιοδικό της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών “Physics News”

[Διαβάστε το πρώτο μέρος του άρθρου εδώ](#)